



Kirikuloo viimane sõna.

(„Kristliku pressa“ komisjoni eesistuja prof. D. Hindereri andmetel.)

Kirikute oikumeeniliste püüete suhtes on mainida, et „Rahvusvahelise sõpruse edendamise ilmailidu“ regionaalkonverentsid on viimastel aastatel arutanud desarmeerimise ja vahekohtu küsimusi ja noorsoo ja ajakirjanduse mõjutamise tarvidust rahumõtetest. Ilmailidus esitatud 33 rahvuskirikule saadetakse vastuvõetud resolutsioonid teatavaks tegemiseks ja vastuvõtmiseks. Mitmete maade kirikud on sellekohaseid otsusi teinud ja mõned on nendega esinenud oma maade riigivalitsuste ees. Mõnelpool (näit. Saksamaal) on hakatud asutama „oikumeenilise sõpruse edendamise noorsooringisid“, kes omale ülesandeks seavad, oma maa noorsugu tutvustada oikumeenilise liikumise eesmärkidega.

Niihästi Stokholmi tegeliku ristiusu ilmakonverentsil kui Losanni (Lausanne) usu ja kirikukorra ilmakonverentsil on omad rahvusvahelised töötajaku esindused. Stokholmi ilmakonverentsi esindus võttis omale 1930 uueks nimeks „Tegeliku ristiusu oikumeeniline nõukogu“. Mõlemate ilmakonverentside esindused on 1930 otsustanud, pöörata usuteaduskondade tähelepanu asjaolule, et soovitav oleks, et usuteadlased juba ülikoolis tutvuneksid nende oikumeeniliste liikumiste küsimustega ja probleemidega, olgu see eriloengute abil või mõnel teisel teel.

Tegeliku ristiusu oikumeenilise nõukogu soovil andis kristliku pressa komisjon ühes rea õpetlastega ja kirikumeestega 1930 välja Kirikute rahvusvahelise käsiraamatu („Handbuch der Kirchen“), mis sisaldab uuemaid statistilisi andmeid ja kirikute juhtivate isikute nimesid evangeeliumi, anglikaani ja õigeusu kirikute kohta, mis on loendatud tähestiku järjekorras. (Raamat on müügil: Pressekommission, Berlin-Steglitz, Beymestr. 8, hind 3,75 Rmk.)

Tegeliku ristiusu oikumeenilise nõukogu korraldusel tehakse tegemist ka majandusliste ja sotsiaalse elu küsimustega ja raskustega. Genfi rahvusvaheline kiriklik sotsiaalne teaduslik instituut korraldas suvel (12.—17. juulini) 1930 rahvusvahelise sotsiaalse konverentsi Londonis, mis tegemist tegi tööpuuduse küsimusega, rahvusvaheliste tööõigusliste kokkulepete küsimusega, kristliku sotsioloogia probleemiga. Konverentsi tulemused on avaldatud instituudi väljaandes (Studien und Dokumente, vihk 4). Sarnaste konverentside pidamist soovitatakse rahvuskirikutele, ja kavatsetakse siis rahvusvahelist kiriklikku konverentsi tööpuuduse küsimuse lahendamiseks (1932) kokku kutsuda.

Üksikute kirikute poolt on selles küsimuses tegelikke korralduse ja abiandmise samme astunud, eriti Põhja-Ameerikas ja Inglismaal. Hollandi kirikud on Stokholmi liikumise vaimus asutanud tegeliku ristiusu kirikliku nõukogu sotsiaal-majanduslike ja sotsiaal-kõblise elu küsimuste jaoks. Mõnel pool informeeritakse neist küsimusist ka noorsoo ühinguid ja kutsutakse tööst jõukohaselt osa võtma.

Rootsi peapiiskopp D. Nathan Söderblom on viimasel aastakümnnendil silmapaistvat osa etendanud eriti kirikute rah-

vusvahelistes suhetes ja oikumeenilistes püüetes. Olles väljamaal mitmeid aastaid tegev, 1894—1901 Pariisis Rootsi saatkonna jutlustajana, sealjuures andudes ka teaduslisele, eriti uskudeloolisele tööle, mille tulemuseks oli doktori astme omandamine Pariisi usuteaduskonnas, varustus ta laialdase silmaringiga, mis tarvilik oli tema pärastisele tegevusele. Selle järele kui ta 1901—1914 Upsala uskudeloo ja usufilosoofia õppetooli oli esindanud, sealjuures 1912—1914 ühtlasi ka Leipzigi uskudeloo õppetooli, nimetati ta 3 valitud kandidaadi hulgast kuninga poolt 1914 Upsala peapiiskopiks. Juba 1917 kutsus ta Upsalasse rahvusvahelise kirikukonverentsi kokku, millest aga sõjaolude tõttu ainult erapooletutest riikidest osavõtjaid ilmuda võis, 1919 algatas ta Ilmaliidu istungil oikumeenilise konverentsi pidamist; 1920 ja 1922 otsustati Ilmaliidu poolt abiandmise aktsioon Euroopa kirikutele, mis ergutuseks oli ka Ameerika abile. Eriti oli Söderblom Stokholmi konverentsi hingeks. Ka Nobeli rahuauhinna võttis ta 10. dets. 1930 Oslos vastu kui üks oikumeenilise liikumise ja kirikliku rahutöö kandjatest. Ootamatult vara kustus siin ilmas peapiiskopp Söderblom'i eluküünal 12. juulil 1931.

Tema järeltulijaks nimetati Lund'i prof. Erling Eidem. Uus peapiiskopp on sündinud 1880, 23. aprillil. Õppis esmalt klassilist filosoofiat, siis usuteadust, lõpetas Lundis usuteaduskonna 1906; 1912 omandas litsentsiaadi ja 1918 doktori astme. 1924—1928 oli ülemõpetaja Lõuna-Rootsis, 1923. aastast peale ka õuejutlustaja, 1928. aastast peale oli ta Lundi ülikooli U. T.'i eksegeesi professor, andudes eriti apostel Pauluse uurimisele.

Soome peapiiskopp Lauri Ingman on a. 1931 oikumeenilise kirja kirjutanud, milles käsitletakse Soome usulist ja kiriklist seisukorda. Soomes on mitmeid usulisi voolusid, Põhjas on eriti tugev laestadianism, mille algatajaks oli rootsi kirikuõpetaja Lars Levi Laestadius († 1861). See vool rõhutab eriliselt patukahetsuse ja kogudusepihi tähendust. Kesk-Soomes ja Kagu-Soomes on levinenud kirikuõpetaja Hedberg'i († 1893) algatatud evangeelne vool, mis eriliselt rõhutab lepituse objektiivseid tõsiasju ja mille tähtsamateks hingeheituskirjadeks on Luteri teosed.

Nendest mainitud kahest voolust vanem on n. n. ärganute (heränneet) vool, mis on välja kasvanud 18. sajandi pietismist ja mis 19. sajandi keskel ja lõpupoole jälle uut hoogu võttis. Ta

on levinud eriti Kesk- ja osalt Lõuna-Soomes. Sellele voolule seisavad ligidalt n. n. paljud (rukoilev'aiset), mis eriliselt rõhutavad palvetamise tähendust kristlikule elule, olles levinud Kagu-Soome teatud osades. Kõik need voolud ja rahvalikud liikumised suhtuvad nüüd sõbralikult kirikule ja tema tegevusele ja ei mõtle kirikust lahkuda. Seda võib praegu ka laestadianismist ütelda, kes varem kirikule vähem sõbralikult suhtus.

Selle järele, kui 1922 anti Soomes usuvabaduse seadus, on seaduslikult organiseerunud rooma-katolik kirik, baptistid, metodistid j. t., kellede arv on pisike (katoliiklasi on ainult 1000 liiget). Suurem on greeka-katolik kirik (umbes 50.000 liiget), peaaeglikult Soome idapoolsemates piiriäärsetes osades. See kirik on teatavas ühenduses riigiga. Kiriklik keskkohd on Sordavalas, kus asub akripiiskopp. Selle kiriku vahakord Luteruse kirikuga on normaalseks kujunenud, selle järele kui temas on levinud soome-rahvuslik meelsus endise venesõbralikkuse asemele.

Erilist tähelepanu on äratanud asjaolu, et suur osa ärganuid Kesk-Soomes on ühinenud Lapua-liikumisega ja etendavad selles juhtivat osa. See on arusaadav, kui meeles pidada, ühelt poolt, kommunismi soomevastasust ja usuvastasust ja, teiselt poolt, ärganute usuelavust ja isamaalikku meelsust, mis 1918 selleski avaldus, et kindral Mannerheim'i vabadussõjaväes ärganud moodustasid esimesed valitud löögiosad. Karta võib aga, et olles kistud sellesse politikasse, selle all võib kannatada nende usuline tuum.

Daanis on pietistliku kristliku osaduse liikmed kirikusse jäänud, koondudes Daani „Sisemisjoni kirikliku seltsi“ ümber, mille peaülesandeks peetakse sõnamisjoni tööd ja pöörämisejutlust, kuna rahvamassisid ei peeta veel küllaldaselt kristlustatuteks ja sisemisjoni teiste tööhäruude jaoks on eraseltsid. Vastandiks neile pöörduvad grundviglased (gundvigiaanid) terve rahva poole, kelle kristlust nad kõrgemalt hindavad.

Ärkamisaegadele on järgnenud rahulik töö. Terav vastolu kiriku ja paljude kirikule võõraks jäänud haritlaste ja tööliste vahel on osalt vähenenud.

Selles seisukorras tekkis viimasel ajal uus liikumine, mis meelde tuletab bartianismi Saksamaal (mis ju teatavasti on mõjutatud Daani endise aja usuteadlasest Sören Kierkegaard'ist). See uus vool Daanis rõhutab Jumala transtsendentsust ja seisab opositsioonis kõigele, mida kirik kahel viimasel inimpõlvel on

teinud, valjusti ja osalt liialdatult arvustades tehtud tööd. See vool koosneb Daanis peaaesjalikult noorematest usuteadlastest ja noortest kirikuõpetajatest, kes on kogunud ajakirja „Tidehverv“ ümber. Tähtsamaid isikuid ja juhtisid ei näi neil veel olevat.

Inglismaal peeti Londonis anglikaani piiskoppide VII-dat Lambeth-konverentsi 5. juulist kuni 9. augustini 1930 Canterbury peapiiskopi juhatusel. See konverents tegi eriti tegemist abielu probleemiga ja suguelu küsimustega olevikus. Abielu sõlmitakse eluks ajaks ja ta on lahutamatu vastavalt Issanda sõnadele. Lahutatut ei või, nii kaua kui teine pool elus on, teisega laulatada (anglikaani) kiriku riituse järele. Suguelu ja sugutung on iseenesest (teatavas mõttes) püha, kui ta toimub kristlikus abielus. Kuni abieluni tuleb mõlematel sugupooltel täielikku kasinust pidada. Kõige selle võimaldamiseks peetakse tarvilikuks vastavat kasvatust ja nõuandmist ühenduses vastutusetunde äratamisega. Ristiusu seisukoht neis asjus tuleb hästi selgitada ja sellest kinni pidada.

Edasi nõuab konverents rahu stabiliseerimist, relvastuse piiramist, sõja hädaohtu täielikku eemaldamist.

Kirikute ühendamise küsimuste lahendamiseks otsustatakse uuendada või luua vastavad komisjonid või komiteed. Küsimuse alla tuleb eriti ühinemine greeka-õigeusu kirikutega, vana-katoliku kirikuga, hommikumaa lahkkirikutega, Rootsi kirikuga. Selgitada tuleb veel vahekorda Soome kirikuga, määrivendadega, Lõuna-India kirikuga, kirikuga Persias, Shotimaa kirikuga, Inglise evangeeliumi vabakirikutega.

Shweitsis on 1930. a. rahvalugemise andmetel 2.320.764 protestanti, 1.670.551 katoliiklast, 18.478 juuti ja 72.718 muu-usulist, kokku elanikke üle 4 miljoni.

Poolas on protestantism uuele elule ärganud. Seal on praegu 5 autonoomset evangeeliumi kirikut. Kõige suurem on „Evangeeliumi-Augsburgi kirik“ (üle 500.000 hinge) toetuspunktidega Varshavis ja eriti Lodžis. Varshavis on konsistoorium, samuti on Varshavi ülikoolis evangeeliumi usuteaduse fakulteet (115 üliõpilast) kõigi evangeeliumiusuliste jaoks. Suuruse poolest järgmine on „Uniooni-evangeeliumikirik Posenis“ (umbes 300.000 hinge, neist suur osa poolakaid).

Neil on oma usuteaduslik seminar. Poosen on usulis-sotsiaalse ja kultuurilise töö keskkoh. Väiksemad kirikud on „Uniooni-evangeeliumi kirik Poola-Ülem-Sileesias“ — (40.000 hinge), „Evangeeliumi-Reformeeritud kirik“ (Varshavis ja Vilnos umbes 10.000 hinge) ja „Augsburgi- ja Helveetsia usutunnistuse evangeeliumi kirik“ (umbes 34.000 hinge) keskkohaga Stanislavovis. (Vana-luterlaste kirikust endistes Preisi maakohtades on järele jäänud ainult 8 kogudust). Kokku on seega evangeeliumiusulisi Poolas umbes 900.000 hinge. Poola evangeeliumi kirikud on peaasjalikult oikumeenilise liikumise tõukel hakanud koonduma, eriti sisemisjoni töö alal, asutades 1926 Vilnos „Poola evangeeliumikirikute nõukogu“, kelle eesotsas seisab kindralsuperdend D. J. Bursche.

Ida-Galiitsias on mõne aasta eest ukrainlaste keskel evangeeliumi liikumine reformeeritud usu ilmega tekkinud. Protestantismile sõbralik on üks osa rahvuskatoliiklasi (sarnased vana-katoliiklastele), kellede kogudused on vabad Roomast ja demokraatlikult korraldatud; nad koosnevad peaasjalikult töölistest. Neid toetab Ameerika Poola rahvus-katolik-kirik. Katolitsismi sektidest püsivad edasi müstilised ja sotsiaalselt kõrgel seisvad mariaviidid. Katoliiklasi on 64% elanikkude üldarvust. Katolitsism on Poolas väliselt ja ka sisemiselt hästi kindlustatud. Õigeusu kirikut püütakse uniooniga ja propagandaga ligindada.

Hommikumaa-katolik (õigeusu) kirik kavatses pidada (oikumeenilist) üldkirikukogu oikumeenilise Konstantinoopoli patriarki eestvõttel. Sellele eesmärgile püütakse järkjärgult. Juunis 1930 astus Vatopedi kloostri Athose mäel kokku ettevõlmistav komisjon, mis koosnes kõigi 9 õigeusu maade esindajatest peale Venemaa. 1932. aastal, 19. juunil astuks sealsamas kokku eelsinod (2 ametlikku saadikut igast maast, võimalusega veel 2—3 asjatundjat ilma hääleõiguseta kaasa võtta). Loodetakse ka Vene kiriku esindajate osavõtu võimalust. Eelsinod käsitleks kiriku praegust seisukorda Venemaal, Bulgaaria kiriku-skisma lõpetamist, kiriku välise ühenduse ja üksuse suurendamist, koostöö küsimust õhtumaa kirikutega. Eelsinod valmistaks neis küsimusis ette üldkirikukogu. Teisejärgulisi küsimusi võiks eelsinod ka ise otsustada. Ka muidu on hommikumaa kirikud ühiseid suuremaid

koosolekuid tarviliste küsimuste selgitamiseks pidanud, nagu õigeusu noorsookonverentsi Salonikis 3.—8. novembrini 1930, esimese panhellenistlike usuteadlaste kongressi Ateenas 1931, mis üles seadis kirikute sotsiaalse tegevuse nõuded ja pooldas koostöö tarvidust teiste kirikutega ja oikumeeniliste liikumistega.

Kanadas on katoliku kiriku kõrval järgmisi protestandi kirikuid: „Inglismaa kirik“, s. o. anglikaani kirik, „Kanada ühendatud kirik“, mis 1925 tekkis sel teel, et presbüteriaani, metodisti ja kongregatsionalistlik kirikud ühinesid; see ühendatud kirik on nüüd kõige suurem protestandi kirik Kanadas. Üks osa presbüterlastest ei võtnud ühinemisest osa ja nimetab end edasi: „Presbüteriaani kirik Kanadas“. Edasi järgneb „Baptisti kirikute unioon“, „Kristliku teaduse kirik“, „Evangeeliumi luteruse kirik“, „Sõprade selts“, s. o. kveekerid.

Kõigi protestandi kirikute programmis on misjonitöö indiaanlaste ja eskimode hulgas. 16. sajandil tegid seda tööd jesuüdid, 18. sajandist kuni olevikuni on selle töö eesotsas „Inglismaa kirik“. Sisserändajate ja asunikude vaimulikkude tervete eest hoolitseb kodumisjon (Home Mission): sisserändajaid võtavad vaimulikud sadamates vastu, asunikke külastavad reisimisjonärid, peavad jumalateenistusi ja annavad usuõpetust. Kõigil konfessioonidel on omad kirikukoolid, mis kuni ülikoolini annavad õpetust, ja kolledžid, mis valmistavad vaimuliku ja diakonissi kutsele. Suure tähendusega on akadeemilises elus kristlik üliõpilaste liikumine. Sotsiaalse töö jaoks küsimustes, mis on üldise tähendusega, on kirikud ühiselt asutanud „Sotsiaalse töö nõukogu“ (Social Service Council of Canada), kuna oma jooksvat sotsiaalset tööd iga kirik ise teeb.

Indias on umbes 200 ristiusu konfessiooni ühes misjoniseltsidega. Lõuna-Indias tekkis uniooni kavatsus anglikaani „India, Burma ja Ceyloni kiriku“, „Wesley-metodisti kiriku“ ja „Lõuna-India ühendatud kiriku“ vahel. Tähtis on uniooni teostamisel, et anglikaani piiskoppide Lambeth-konverents Londonis „India, Burma ja Ceyloni kirikule“ nõu andis uniooni läbi viimiseks nõus olla. Igalühel mainitud 3 kirikust olid veel mõned soovid uniooni kava kohta. Eriti sünnitab palju läbirääkimisi ja kaalutlusi piiskoppide võimu ja ülesannete ja vastutuse küsimus.

Hiina hädalistele abiandmiseks on tegevuses Ameerika „abiandmise töö Hiinale“, Euroopa abiandmise aktsioon (keskkohaga Genfis) ja „Rahvuslik kristlik nõukogu“ Hiinas. Abi tarvitasid ja tarvitavad 1930. a. näljahäda ohvrid ja 1931. a. hiigla veeuputuse ohvrid. Usuline seisukord Hiinas on viimase 10 a. jooksul järjest muutumas. Ristiusuvastasust tuli avalikuks juba kristliku üliõpilaste ilmaliidu konverentsi puhul Pekingis 1922. Natsionalismi kasvav vool suurendas seda meeleolu, kuni Kantonist lähtuva Nõukogude-Vene mõjutatud uue natsionalismiga usuvastasus üldse päevakorraks tuli, mille all kristlikkudel kirikutel ja kogudustel rohkesti kannatada tuli, üksikutel kordadel on ka mõned surma saanud. On kõigest hoolimata tunda, et Hiina vajab kõige pealt sügavamat moraalilist alust, kuna Konfuciususe eetika ei rahulda enam Noor-Hiinat. Praegune usuvaene natsionalism otsib uusi vooruse eeskujud, eriti seades eeskujuks selles suhtes suure patrioodi ja vabastaja Dr. Sun Yat Sen'i, kes oma elu andis rahva eest, kuulutades eneseärasalgamist, püsivust, vahvust ja armastust. Kristlik misjonitöö seisab üliraskete, kuid hädavajaliste ülesannete ees. O. S.

Äratrükk „Usuteaduslisest Ajakirjast“ nr. 3/4, 1931/1932 a.

K. Mattiesen'i trükikoda o/ü., Tartus, 1932.